

Vaskó Irén

Endrődi Népszokások

Betlehemes járás Endrődön

Helybeli gyűjtés.

Adatszolgáltatók:

1.	D. Tímár Mátyás	1876
2.	Vaszkó András	1879.
3.	Liziczai János	1880.
4.	Maródi István	1878

és még sokan mások.

Történeti visszpillantás: Az anyagot 1954-ben írtam le, de azelőtt már a 40-es években is gyűjtöttem diákkoromban.

Hogy is mondták el nagy jó öregjeink: Karácsony előtt két héttel, az advent közepén megindultak a betlehemes járás csoportjai. Már előzőleg szépen tanulgatták az öregektől a szöveget, a dallamokat. Az advent valami várakozó szent érzéssel töltötte el a szíveket.

Minden utcának megvoltak a maga csoportjai. Szinte minden utca csoportja tett bele valamennyi kis változást, így születtek meg a variációk. A családok becsületbeli, megtisztelt kötelességüknek tartották a betlehemesek fogadását. Játék után megjutalmazták őket dióval, almával, módosabbak pénzzel. A betlehemesek egy kis maguk csinálta- vagy örökölt fatemplomot vittek magukkal, abban volt egy kis jászol, egy kis széna benne és a szénán egy porcelán kis Jézuska. Egy kis darab gyertya, amit bent meggyújtottak.

A pásztorok: bundában, báránybőr sapkával,
a bojtárok fél bekecsben,

az angyal vagy angyalok egy fehér inget vettek a felső ruhájukra.

Az angyal szerepét is fiúk játszották. Mert kimentek ám a tanyákra is és hóban, sárban kellett vándorolniuk. Rendszerint délután, etetés után indultak, amikor már az egész család odabent ült a kemence mellett és hallgatta Jézus születésének történetét.

Benyitottak a pitarba és hangosan megkérdezték:

„Adnak-e a Kisded Jézusnak szállást?” – ha a felelet az volt – ritkán:

„Annak adunk, de nektek nem” – Akkor tovább mentek.

Ha felelet az volt:

„Adunk:”

Akkor tisztességgel felsorakoztak, arcukat komolyság fedte, mint akiknek most küldetésük van. És máris kezdték a bevonulási éneket:

„Menjünk mi is Betlehembe,

Résztvenni a nagy örömben.

Melyet mennyei szent Atyánk

Árasztott az éjjel reánk.”

(Ezzel az énekkel beértek a pitarba, vagy a konyhába. Ott elhelyezkedtek. A kis templomot letették a kikészített székre, majd a velük jött nem jelmezes fiú – ma narrátornak neveznék – vagy az egyik pásztor annak rendje-módja szerint elmondta: jövetelük célját.

a Beköszöntő: (ez próza)

„Dicsírtessék Jézus földön és mennyekben,
Ki e háznak urát tartja egészségben...vagy ház lakóit...
Mi nem azért jöttünk, hogy itt fabulyázzunk,
Vagy valamely tréfás játékot előhajhássunk,
Hanem hogy Krisztus Urunkról példát mutathassunk,
Engedelmet kérünk, ezzel szolgálhassunk.”

Majd a beköszöntő hátra lépett, azután jött érces hangú pásztor vagy I. pásztor és elmondta a következő rigmust: (ez próza)

„Eljött már karácsony, szürke szakállával,
Lyukas a bocskorom, nem győzöm szalmával,
Adjanak egy garast, avagy egy petákot,
Hogy tölthessek rajta, egy ménkű nagy tákot!”

II. pásztor magasabb hangon mondta:

„Új örömet hirdetett, már az égnek angyala,
Betlehembe született a világ megváltója.”

III. pásztor

„Hopp Pista jó napot! Már én is itt vagyok,
Báránybőr bundámon a lyukak is nagyok
Az éjjel a farkasok húzták-vonták,
De jól juhászokdram, széjjel nem húzhatták.”

(A pásztorok lefekszenek és alvást mímelnék. Fejjel összefekszenek, kettő jobbról, kettő balról. Majd mögöttük, a fejük irányában megjelenik az angyal vagy angyalok.)

Az angyal emelt hangon énekl

„Pásztorok, pásztorok, de elaludtatok,
Keljete fel immár, angyalnak szavára
Jézus látására...GLÓRIA.”

II. pásztor felül és odafordul a III. pásztorhoz és kérdi:

„Hallod-é pajtás mia?”

III. pásztor

„Talán bizony gomolya.”

II. Pásztor most az öreget rázza

„Hallod-é öreg mia?”

Öreg (álmosan)

„Talán bizony a kiskakas a szent karácsony éjjelét kukorékolja?”

Az angyal másodszor is énekel:

„Pásztorok én angyal vagyok, halljátok örömet mondok,
Mert született, hozzátok jött igaz váltságatok,
Elhiggyétek, ő lesz néktek szabadítótok.
Egeből azért küldettem, e titkot, hogy megjelentsem
Titeket vár, sírva kíván e fejedelem”

(Majd kis szünet után, amikor a IV. pásztor felül az angyal emelt hangon énekel tovább:)

„Glória az angyali köszöntés, dicsőség Istennek,
békesség embernek már tinéktek.

Tinéktek született, néktek üdvösségetek (kiáltva mondja)

Jézus Betlehembe, **Jézus betlehembe.**” (Ezt kiáltva mondja.)

III. és a IV. pásztor felállnak és énekelve mondják, egymástól mintegy kérdezve:

„Kicsoda az ki oly nagyot kiállt felettünk?

Még azt mondja, Betlehembe hamar siessünk,
siessünk, ne késsünk, még az éjjel Betlehembe lehessünk,
Mi Urunknak tiszteletet tehessünk.”

Erre a II. pásztor felébred és áhítattal mondja:

„Karácsony tájban éjszaka, mit láttam pajtás álmomba?

Egy nagy szokatlan fényességet, úgy égett, mint most ég a tűz,
Hidd el pajtás sokat láttam, de ilyet még nem próbáltam!”

III. pásztor

„Csak gyere velem frissen, áldjuk a Jézust szívesen.”

Most ismét az angyal szól énekelve, de már a pásztorok közé lejön:

„Keljetek fel pásztorok, pásztorok,

Nagy örömet hirdetek, mert ma született néktek,

Akit megjövendöltek, Dávidnak véréből, egy szűznek méhéből.

Megváltó Jézustok allé-alleluja

Hogyha pedig e csodát látni akarjátok,

Betlehembe menjetek , és ez leszen jeletek:

Fogtok ott jászolban, takarva pólyába, gyermeket találni allé-alleluja.”

A pásztorok rázzák, költögetik az öreget. Majd erősen rászól a II. pásztor

„Kelj fel öreg, kelj fel, mert hirdet az angyal

Induljunk szaporán ne mulasszunk soká.”

Az öreg még mozgolódik, de a III. pásztor odalép, megrázza és így szól:

„Kelj fel öreg, mert úgy rontok rád, mint varga a bőrre,

Megfogom bokádat vágom asztalfőbe.”

Az öreg felkel, majd botjára támaszkodik és csodálkozva, áhítattal elénekli ezt a valóban népi aranyos dalt:

„Ó mely szerencsésen én ma felébredtem,

Álomhasadását mily boldogul vettem,

Mert amit álmomban láttam, ébren valónak találtam,

Ének szólt az égből, dicső fényességből.”

A pásztorok köréje gyűlnek és csodálkozva hallgatják.

„Ott a város szélén rongyos istállóban

Fekszik a kis Jézus barmok közt jászolban,

Mellett dalol szűz Anyja, szent fiát karján ringatja,

Aludj arany ágom, aludj gyöngyvirágom.”

Mindnyájan kérlelik:

„Nosza Palkó bácsi, kend mennyen előre
Vesse ki a mellét ne legyen oly görbe,
Lám már kéccer hasra estem,
Talán lélek sincs már bennem,
Ó de megijedtem, jaj de megijedtem!”

A pásztorok énekelve készülődnek, mind fog a kezébe valamit (köcsögöt, sajtot, almát kosárban és boldogan énekelik.)

„Nosza pajtás hagyjuk itt, hagyjuk itt,
A csordát és a nyáját
Betlehembe induljunk, muzsikálva ballagjunk,
Úgy, úgy, úgy, úgy, úgy, úgy, áldott kis Jézus aludj.
Üres kézzel ne menjünk,
Ne menjünk, ajándékokat vigyünk,
Palkó hozzon tejecskét,

„Jankó hozzon mézecskeket,
Egy kosár almácskát, koszorús báránycsokát,
A kised Jézuskának Allé-alleluja.”

„Város kívül nem messze, nem messze, vagyon egy istállócska
Barmok között ott fekszik, szénán, szalmán nyugoszik,
Viola szálacska, rozmarin ágacska.
Meváltó Jézusunk allé-alleluja”

Ezen ének alatt a pásztorok a dallamra apró lépéssel többször is körül járnak a helység asztalát, vagy valami alkalmatosságot. Régen bottal táncoltak is és ütötték bottal a ritmust. Ez jelentette az utat a pásztortanyától az istállóig. Majd odaértek a kis templom körül és fél térdre ereszkednek, a botot kezükkel fogják. Elsőnek az öreg térdel a jászolhoz és egy kis köszöntőt mond, majd leteszi az ajándékot:

„Felkeltem ágyamból angyalnak szavára
És idesiettem Jézus látására,
Örül szívem, hogy Jézust szemlélhetem,
Dicsírtessék neve, földön és mennyekben.”

I. Pásztor:

„Édes kis Jézusom szegény pásztor vagyok,
Ajándékul neked tiszta szívet adok.”

III. Pásztor:

„Édes kis Jézusom, Jó tejecskét hoztam,
Vedd tőlem szívesen, mert mást nem hozhattam.”

IV.Pásztor:

„Ó édes kis Jézus vedd ez ajándékot,
Egy kosár almácskát és egy darab sajtot.”

A pásztorok felállnak és biztatják a kis bojtárt a következő énekkel:

„Rázd meg Jankó a bundát, a bundát
Fogd a fehér báránykát, add oda az anyjának
Főzze meg a fiának, én adok tejecskét,
Jó lépes mézecskest, Megváltó Jézusnak allé- alleluja.

Majd mindnyájan éneklük:

1.

„Jézus ágyán nincsen paplan, Megfázik a kis ártatlan,
Nincsen neki nyoszolyája, Sem aranyos kis csizmája.

2.

Eriggy Jankó hozz egy bundát, takarjuk be a Jézuskát,
Te meg Palkó egy furulyát, fújjunk neki egy szép nótát.

3.

Nagy karácsony éjszakáján, Jézus születése napján
Örvendjete, örvendjete, a kis Jézus megszületett.

4.

A kis Jézus arany alma boldogságos szűz az anyja
Lábaival elringatja, két kezével ápolgatja.”

5.

(Egész halkán éneklük.)

„Nincs a Jézusnak bundája, posztóba van bepólyálva,
Hogy is volna kis bundája, elveszett a báránykája. „

Ismétlik:

Hogy is volna kis bundája, (egész halkán) elveszett a báránykája.”

A narrátor vagy az öreg pásztor közlére jön:

„Köszönjük, hogy minket ide bebocsátottatok,
A kised Jézuskának szállást adtatok,
Az ég áldása szálljon titekétek,
Dícsírtessék Jézus, vígan maradjatok.”

Mindnyájan éneklük és kivonulnak.

„Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát és minden jószágát,
Ökrét, szamarát és minden jószágát!”